

ҚР ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ТҮРКІ АКАДЕМИЯСЫ
А.БАЙТҰРСЫНҰЛЫ АТЫНДАҒЫ № 48 МЕКТЕП-ЛИЦЕЙ

MINISTRY OF SCIENCE AND HIGHER EDUCATION OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN
L. N. GUMILYOV EURASIAN NATIONAL UNIVERSITY
INTERNATIONAL TURKIC ACADEMY
A. BAITURSYNOV SCHOOL-LYCEUM № 48

АХМЕТ БАЙТҰРСЫНҰЛЫ ОҚУЛАРЫ – 2022
«АХМЕТ БАЙТҰРСЫНҰЛЫНЫҢ ҒЫЛЫМИ МҰРАСЫ
ЖӘНЕ ЖАҢА ҚАЗАҚСТАННЫҢ ЗИЯТКЕРЛІК САБАҚТАСТЫҒЫ»
халықаралық ғылыми-практикалық конференция
МАТЕРИАЛДАРЫ

PROCEEDINGS
of the international scientific and practical conference
«THE SCIENTIFIC HERITAGE OF AKHMET BAITURSYNULY AND THE
INTELLECTUAL CONTINUITY OF NEW KAZAKHSTAN»

Астана қаласы

ӘОЖ 001
КБЖ 72
А 94

Баспаға Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Ғылыми кеңесі ұсынған

Редакция алқасын басқарған: **Сыдықов Е.Б.**

Редакция алқасы: **Д. Қамзабекұлы, А. Бейсенбай, Қ. Маликов, Б. Әбдуәлиұлы** (дәстүрлі «А.Байтұрсынұлы оқуларының» үйлестірушісі), **Садықова З.Ж., Нүрәлиева С.С.**

А 94 **Ахмет Байтұрсынұлы оқулары – 2022. «Ахмет Байтұрсынұлының ғылыми мұрасы және Жаңа Қазақстанның зияткерлік сабақтастығы»** атты халықаралық ғылыми-практикалық конференцияның материалдары. – Астана: Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, 2022. – 322 б.

Proceedings of the international scientific and practical conference «**The scientific heritage of Akhmet Baitursynuly and the intellectual continuity of New Kazakhstan**». – Astana: L.N. Gumilyov Eurasian National University, 2022. – 322 p.

ISBN 978-601-337-709-4

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінде өткізілетін дәстүрлі «Ахмет Байтұрсынұлы оқулары» атты халықаралық ғылыми-теориялық конференция биылғы 2022 жылы А.Байтұрсынұлының туғанына 150 жыл толуына арналды. Жинақта отандық зерттеушілермен қатар, түркі тілдес елдер ғалымдарының тіл, әдебиет, тарих, әдістеме салалары бойынша жасаған баяндамалары мен мақалалары жарияланып отыр.

ISBN 978-601-337-709-4

ӘОЖ 001
КБЖ 72

© Қазақ тіл білімі кафедрасы, 2022

АХМЕТ БАЙТҰРСЫНҰЛЫНЫҢ ТІЛДІК МҰРАСЫН ЗЕРТТЕУДІҢ ЖАҢАША БАҒЫТТАРЫ

МУТАЛИЕВА А. Ш.

*Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ,
педагогика ғылымдарының кандидаты
МЫРЗАМҰРАТ Б. М.*

*Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ,
«Педагогика және психология»
мамандығының 2-курс магистранты,
Астана, Қазақстан*

Аннотация. В данной статье рассказывается о вкладе Ахмета Байтурсынова в развитие родного языка. Анализируются заслуги ученого в области образования, а также труды, написанные им в процессе обучения на родном языке.

Abstract. This article describes the contribution of Akhmet Baitursynov to the development of his native language. The author analyzes the merits of the scientist in the field of education, as well as the works written by him in the process of learning in his native language.

Ахмет Байтұрсынұлы қазақтың маңдайына біткен текті тұлға. Жастайынан білімге деген зор құлшынысының арқасында ағартушылық салаға бет бұрып, озат оқушы болған жан, кейіннен бар күш – жігерін шәкірт тәрбиелеу ісіне арнады. Ұстаздық жолға бет бұрған ол ең алдымен ана тілдің асқақтауына мән беріп, қазақша оқулықтардың жарыққа шығуына түрткі болды.

Ол өзінің 1913 жылы «Қазақ» газетінде жарияланған «Қазақша оқу жайынан» атты мақаласында: «Біз әуелі елді түзетуді бала оқыту ісін түзетуден бастауымыз керек. Неге десек, болыстық та, билік те, халықтық та оқумен түзеледі...Қазақ ішіндегі неше түрлі кемшіліктердің көбі түзелгенде, оқу ісімен түзеледі», - деп жазып, оқудың қоғамды өзгертуші күш екендігін, әділетсіздіктің көбі білімсіздіктен туындап отырғандығын тап басып, дұрыс көрсетеді [1, 3 б.].

Алаш көсемсөзінің көшбасшысы Ахмет Байтұрсынұлы «төңірекке қарасақ түнерген-түнерген бұлттар көрінеді» деп жазып, қауіп-қатердің қайдан келіп жатқанын дөп басып танып, ұлттық құндылықтарымызды сақтап қалудың жолын іздеді. Әсіресе, біртіндеп қолдану аясын қолдан тарылта бастаған қасиетті ана тіліміздің қамын ойлағанда жанын қоярға жер тапшай, шыр-пыр боп араша түсті, қолы қабарғанына қарамастан көсемсөз жазып, дамылдамай дабыл қақты, күрескерліктің тың даңғылын салды [2, 3 б.].

А.Байтұрсынов – қазақ балаларының ана тілінде сауат ашуына көп күш жұмсаған адам. Күш жұмсауға тура келген себебі мынада. Қазақ балаларына арналып 1902 жылдан бастап ашылған үш жылдық бастауыш мектептің тілі қазақша болғанымен, қазақша жазуы, яғни ресми түрде қабылданған графикасы жоқ болатын, сондықтан әр мұғалім өз ыңғайына қарай не орыс, не араб жазуларын пайдаланатын.

Ол «Қазақ» газетінің 1914 жылғы 9 майдағы нөмірінде «Бастауыш мектеп» атты көлемді мақаласын жариялайды. Мұнда автор қазақтың бастауыш мектептері қандай болуы керек деген мәселе қойып, сол кездегі қазақ жеріндегі ауыл мектептерінің жай – жағдайы мез емес екендігін, оларда программа, оқу құралдары, тіпті оқу тәртібі дегендердің жоқтығын, мұғалімдердің жетіспейтіндігін айтады. Қазақ жерінде ашылған бастауыш орыс мектептеріндегі оқыту ісі біршама ілгері болғанмен, оны бітіруші қазақ балалары әрі қарай оқи алмайтындықтан, бұл мектептердің де пайдасы аз екендігін айтады. Бастауыш мектеп саясаттан аулақ болу керек дей келе, халық сауатын ана тілінде ашқаны абзал, атап айтқанда, бастауыш мектеп бес жылдық болсын, алғашқы үш жылда балалар ана тілінде, кейінгі екі жылда орысша оқысын деген ұсыныс білдіреді.

А.Байтұрсынов қазақша сауат ашатын тұңғыш әліппе құралын жазады. Ол «Оқу құралы» деген атпен тұңғыш рет 1912 жылы Орынборда Каримов, Хусаиновтар баспасында шығады. Бұған дейінгі қазақ балаларына ұсынылып келген «Букварь» немесе «Самоучитель» дегендер «жазуға үйрететұғын кінеге» ретінде қазақ балаларының сауатын орыс тілінде, орыс графикасымен ашуға арналған болатын. Демек, А.Байтұрсыновтың «Оқу құралы» тұңғыш әліппеміз [3, 29-30 б.].

Ахмет Байтұрсынұлы әліппе жазу барысында жазуға ыңғайлы, оқуға жеңіл түрін қарастырған. Оған араб таңбаларын қолданып, қазақ тіліне икемдейді. Сөйтіп, 24 таңбадан тұратын, өзі «қазақ жазуы» деп, ал, басқалар болса «Байтұрсынов» жазуы деп атап кеткен қазақтың графикасының пайда болуына түрткі болған.

«Ахмет Байтұрсынов - біріншіден, қазақ тілінің тұңғыш әліппесі мен оқулықтарының авторы. Соңынан із салған жаңашыл ағартушы. Қазақ оқушыларының бірнеше буыны сауатын Байтұрсыновтың әліп-биімен ашып, ана тілін Байтұрсыновтың “Тіл құралы” арқылы оқып үйренді.», деген болатын — Рабиға Сыздықова

1912 жылы мектеп балаларын қазақша сауаттандыратын «Оқу құралын» жазғаннан кейін, көп ұзамай енді мектепте қазақ тілін пән ретінде үйрететін оқулық жазуға кіріседі. «Біздің заманымыз жазу заманы...Сөздің жүйесін, қисынын келтіріп жаза білуге, сөз қандай орында қалай өзгеріліп, қалайша бір – біріне қиындасып, жалғасатын жүйесін білу керек» болғандықтан, «қазақтың бастауыш мектебінде басқа білімдермен қатар қазақ тілінің дыбыс, сөз, сөйлем жүйелерін де үйрету керек» дегенді өзіне міндет етіп алады да, сол міндетті атқару үшін «Тіл - құрал» деген атпен үш бөлімнен, яғни үш кітаптар тұратын оқулық жазуға кіріседі. Оқулықтың қосалқы аты «Тіл танытқыш».

Ресей және Еуропа ғалымдарының пікірінше Ахмет Байтұрсынұлы ұсынған жаңа қазақ әліпбиі озық жазу үлгісі болып шықты. Яғни, қалай жазылса, солай оқылатын біркелкі концепция, қалыптастыру үлкен ғылыми жаңалық болды. Қырғыз, қарақалпақ және башқұрт халқы өз әліпбилерін жасағанда Ахмет Байтұрсынұлы ұсынған емле үлгісін пайдаланды. Ал, кейінірек қазақ тілін латын және кирилица әліпбилеріне көшіру кезінде де Ахмет Байтұрсынұлы жасаған жүйе негізге алынды.

Ол сауаттылықты негізгі жазуға жаттықтыру деп қарады. Жазу дегеніміз – әріптердің суретін салу, ал оқу дегеніміз – суреті салынған әріптердің дыбысын дұрыс айту. Балалар дыбысты ажыратып үйренген соң, сол дыбыстың таңбасы – кәріпті көрсету керек. Оны меңгергеннен кейін оқу, жазу жұмыстарының бәріне сол тіреу болады деп балаларды оқуға, жазуға үйретудің әдіс-тәсілдерін сөз етті. 1920 ж. Қазанда “Баяншы” деген атпен тілді оқытудың методикасына арналған әдістемелік құрал шығарды.

Ахмет Байтұрсынов 1924 жылы әліпби жайында жасаған баяндамасында Әліпби тілге шақ болуы керек деген. Бұл сөз ешқашан құнын жойған жоқ. Бүгінде біз әліпбиді жасауда, жаңа әліпбиді жасағанда осы мәңгілік заңдылықты ұстанып отыруымыз керек.

1926 жылы Бакуде болған Түркітанушылардың бүкілодақтық 1 съезіне қатысып «Түркі тілдеріндегі терминология жайлы» деген тақырыпта баяндама жасайды. Сол басқосуда қазақ ұлтының тілдік жүйесін дәлелдеп, пікір таластырған оның халқының болашағы үшін қайсарлық көрсетіп, білімділермен белдескен ер мінезі мен қайраткерлік болмысына Әзірбайжан ұлты да қайран қалған еді.

Ғалымдар Ахмет Байтұрсынұлының бұл еңбегін жоғары бағалап, бірнеше ғылыми зерттеу жазды. Лингвист ғалым Николай Яковлев 1928 жылғы ғылыми мақаласында Ахметтің орфографиялық моделін, өзге халықтардың жазу үлгісін жасауда толық пайдалану керек деген тоқтамға келеді.

Оның қазақша әліппе жасауы қазақ тіл білімінің негізгі терминдерін ойлау мүмкіндігі мен сабақтастырып, оларға тұңғыш анықтама бергені, дыбыс, сөз, сөйлеу жүйесін қалыптастырған елеулі еңбегін шетелдік ғалымдар осылайша мойындап, бағасын берген.

Қазақ тілін талдап тануда А.Байтұрсыновтың еңбегін және бір тұрғыдан ерекше бағалау керек: ол – термин жасаудағы іс – әрекеті. Ғалым қазақ тілі грамматикасына қатысты категориялардың әрқайсына қазақша термин ұсынды. Осы күнгі қолданылып жүрген зат есім,

сын есім, етістік, есімдік, одағай, үстеу, шылау, бастауыш, баяндауыш, сөйлем, жай сөйлем, құрмалас сөйлем, қаратпа сөз, қыстырма сөз деген т.т.сан алуан лингвистикалық ғылыми терминдердің баршасы А.Байтұрсыновтікі.

А.Байтұрсыны ағартушылық салада аясыз тер төгіп, өлшеусіз үлес қосқан азамат. Ол оқушылардың білімділік – танымдылық жағын басшылыққа ала отыра тәлімгерлік қызметке де аса жіті назар бөлген жан. Оқумен қатар тәрбиенің қатар көрініс табуын көкसेп, барынша сауатты, ізетті шәкірттер шындауға тырысты.

Бар саналы ғұмырын ғылымға арнаған тұлға ауыл – аймақтарда мектеп ашып, семинарларда бала оқытты, оқу тәрбие ісін жетілдіру барысын бір жолға қоюға тырысып, көз ізденді, ұтымды тұстарына назар салды. Ағартушылық бағытта талай мақала жариялап, өзінің пікірін күллі қоғамға білдіріп, ілім – білімге шақырды. Ол туған халқының көзі ашық, көкірегі ояу болуын көкседі. Сол үшін бар жанын салып еңбек етті. «Адамға тіл, құлақ қандай керек болса, бастауыш мектепте үйренетін білім де сондай керек» -деп жазды. Орта білім алу жеткіліксіз екендігін де баса айтып, біліктілікті одан әрі дамыту керектігін көксепп, шәкірт тәрбиелейтін мұғалімдер даярлайтын педучилищелер ашуға ұсыныс білдіріп, қазақ даласында оқу орындары тапшылығын ескеріп, қазақ медреселерін тәмамдаған жігерлі жастарды одан әрі жұмысқа тарту мәселесін мықтап қолға алған бірден бір жан – Ахмет Байтұрсынов болды. Сонымен қатар ол бастауыш мектептерінде қандай пәндер оқытытлу керек дегенге арнайы тоқталып, ол пәндерді оқу, жазу, ұлт, дін, ұлт тарихы, есеп, қолөнер, жағрафия, жаратылыс болу керек екендігін нақтылап көрсетті.

Ахмет Байтұрсынов бұл ретте тек халықты оқуға шақырған, білім – ғылымның қажеттігін түсіндірген жалаң үгітші ғана емес, қазақ арасында мектеп ісін жолға қоюға күш салған, бала оқытып, ұстаздық құрған практик. Сонымен қатар ол оқу – ағартуды жолға қою үшін қажет өзге де шараларды қолға алған қайраткер болды. Бұл шаралар: қазақ жазуына лайық графика түзу, жазу тәртібі – емлені жасау, қазақша сауат ашатын «Әліппе» жазу, ана тілін танып оқитын мектеп оқулықтарын жазу, бала оқытудың әдістерін көрсету. Міне, осы орайда А.Байтұрсынов қазақ мәдениеті көгінде жалаң ағартушы болып емес, ғалым – ағартушы болып көрінді.

Ғалымның хаты өлмейді дегендей, Ахмет Байтұрсынұлы қазақ ғалымдарының ішінен шыққан тұңғыш әдебиет теоретигі, оның әдебиетші ғалым теоретик ретінде тұлғасын айқындаған басты еңбегі «Әдебиет танытқыш» 1926 жылы Ташкент қаласында басылып шыққан. Бұл кітабында ғалым алғаш рет қазақ әдебиетінің теориялық, методологиялық мәселелерін негіздеп берді. Әдебиеттану ғылымындағы басты ұғымдар мен терминдер жүйесін жасады. Сонымен қатар, Әдебиет танытқышта Ахмет Байтұрсынұлы аса бай фольклорлық материалды пайдаланды.

Айта кетуі керек, ол тек ағартушылық салада ғана туған тілдің тағдырына үлес қосқан жоқ, әдеби жанрда да өз өлеңдеріне арқау етіп, ұлтқа үндеу жариялайды. Ол өз еңбегінде:

«Кенің бай, көлемің мол, туған тілім,
Дыбыстың теріп, сөз ғып буған гүлін.

Қайырған қайдағыны жүйрік ең сен,

Мен қосып, құтыла алмас қусам білім», - деп ардақтайды.

Ахмет туған тіліне өлең арнап қана қойған жоқ, он түрледі, «Әліп - биін» түзді, әліппесін жасады. Кейінгі ұрпаққа «Сөз өнері», «Шығарма сөз», «Сөз өнерінің ғылымы», «Тіл қисыны», «Сөз талғау», «Тіл (лұғат) әуезділігі», «Қара сөз бен дарынды сөз жүйесі», «Қара сөз», «Дарынды сөз», т.б. өлмес мұра қалдырды [4, 58 б.].

Ғалымның еңбектері қараңғы бөлмеде жанған жарық тәрізді бірден күрмеуі шешілмеген мәселелердің оң шешімін табуға ықпал етті. Тіпті, шетелдік зерттеушілер де Ахмет Байтұрсынұлының жиындарда оқыған баяндамаларына таңырқап, өздерінің қошеметтерін білдіріп, таңданыстарын жасырмайтын болған. Әрине, ең үлкен қуаныш қазақ даласында еңбек сіңіріп жүрген ұстаздар қауымының еншісінде болды.

А.Байтұрсыновтың араб жазуын қазақ тіліне икемдеген нұсқасын қазақ жұртшылығы, әсіресе мұғалімдер қауымы ешбір талассыз қабылдады. Себебі, А.Байтұрсыновтың реформасы

қазақ тілінің табиғатына, яғни дыбыс үндестігі заңдылығына сүйеніп, ғылыми негізде жасалған болатын. [2, 25 б.]

Айта кетейік, Ахмет Байтұрсынұлы ағартушылық тұрғыда үнемі қалам тартып, көкейдегі сан түрлі мәселені баспасөз беттері арқылы баяндап отырған. Оның «Қазақша оқу жайынан», «Оқу жайы», «Оқыту жайынан», «Мектеп керектері», «Оысша оқушылар» деген сияқты келелі мәселелерді қозғайтын мақалалары сол замандағы ең өткір жағдайды тілге тиек ете отыра, оқытудың дұрыс формасын қалыптастыруға негіз болды.

Мәселен, «Қазақша оқу жайынан» мақаласында редакцияға («Қазақ» газетіне – С.О.) мұғалімдерден бала оқыту үшін бағдарлама (автор бағдарламаны әуелі орысша «программа» деп алып, жақшаның ішінде «жосық» деп аудармасын көрсетіпті – С.О.) сұраған өтініш хаттар жиі түсетін, бірақ әліппеден басқа бастауыш мектептерге арналған оқулықтар әлі де шықпағандықтан, бағдарлама жасау мүмкін емес екенін түсіндіреді. Баланы оқыту үшін әуелі оларға арналған кітаптарды дұрыстап мәнді – мағыналы, ұғынықты етіп шығару керектігіне тоқталады.

«Екінші кемшілігі, - дейді автор ойын әрі қарай дамытуға түсіп, жинақтай айтып – қазақ мұғалімдері де, қазақ ішінде бала оқытатын ноғай мұғалімдері де оқуды дыбыспен жаттықтырудан бастамайтын көрінеді. Ол дыбыспен жаттықтырудың оқуды, жазуды жеңілдетуге пайдасы көп екенін я білмегендіктен, я білсе де істеп көрмегендік. Дыбыспен балаларды жаттықтыру оқу мен жазу үйретудің негізі, істің басы түзу басталса, барысы да түзу болмақшы».

Ғұлама ғалымның осы пікірі әлі күнге дейін жүзеге аспай келе жатқаны қынжылтады. Кешегі Кеңес үкіметі тұсында да, қазір де балалардың көбісінде басқа тілде - орысша шығады да, мектепке барған соң қазақша дыбыстарды білмей басы қатады. Тілі орысша шыққан бала «Қ» мен «К» -ні, «Ғ» мен «Г» - ні, «Ы» мен «І» - ні «Ү» мен «Ү» - ні, «Н» мен «Ң» - ды айыра алмайтынын күнде көзіміз көріп жүр. Бұл тіпті мектепті орыс тілінде бітірген жоғары оқу орындарында оқитын студенттердің де басында бар кемшілік [5, 18 б.].

Халық ағарту ісінің мұң – мұқтаждары айтылып, оқу ісін жақсартудың жолдары да көрсетілген жазбалар әлі күнге мұражайдың ұлттық қорында құнды жәдігерлер ретінде сақталып тұрғанын алға тартқанымыз жөн.

Тіл тазалығы мен оның қолданылу аясына қам жеген азамат, жас буын өкілдерінің өз ана тілінде білім алуы үшін бар жанын салып еңбек етті. Осы тұста өз басымдығын бастауыш сынып оқушыларына бағыттап, дүниеге көзқарастары енді қалыптасып келе жатқан жандарды барынша ұлттық болмыспен тәрбиелеу қажеттігін алға тартты. Бұл пікірмен мен де толықтай келісемін. Себебі, тіл – ол ұлттың жаны. Дәл осы кезеңдерде бүлдіршіндер қай тілде білім игерсе, сол тілде ойлап, икемделіп, алдағы уақытта қазақ тілінде қате сөйлеп, дыбыстық кемшіліктерге жол беретін болады.

Ел қамын, «ұлт сақталуына себеп болатын нәрсенің ең қуаттысы – тіл» жайын жеріне жеткізе, егіле жазған Алаш арысынан артық ешкім айта алмасы хақ.

Оның өмірлік ұстанымы, болашаққа деген зор көзқарасы, білімге деген ынтасы әрқашан ісінен көрініс тауып, нағыз ұлттың жанашыры екендігі айқын басымдықпен байқалып тұратын. Бүгінгі таңда ұрпақтары «Ахметтану» деген арнайы зерттеу тобын ашып, зиялы қауым өкілінің өмірін зерттеумен тыңғылықты айналысуда. Бұл болашақ ұрпақ ұландары үшін өте қажет. Өскелең ұрпақ Ахметтей арысты айнытпай танып, әрқашан хабардар болуы шарт.

Алаштың апталдай азаматы Ахмет Байтұрсынұлы ел дамуына өлшеусіз үлес қосып, өзінің алғырлығымен көзге түскен, қазақ зиялысы, тіл білімінің жанашыры, әліппенің атасы. Оның зерттеушілік өнері қазақ тілі және әдебиетіне зор жаңалық әкелді. Мәдениеттен де таса қалмады. Шығармашылығы бір төбе. «Жігітке жеті өнер де аз» деген мақалды арқау еткендей, қазақтың Аханы сегіз қырлы, бір сырлы азамат болды. Жастайынан зерек, оқуға алғыр, ұғымтал, қашан да жанашылдықтың жаршысы болуға жетелеген асқақ арманына жетек беріп, өз-өзін қамшылаудан шаршамаған ұлт көсемін бүгіндері ұрпақтары сағынышпен еске алады. Тіпті, шетелде өзінің баяндамаларымен өнер көрсеткенде де, бүкіл әлем болып қошемет

білдіріп, білімін мойындайтын болған. Бүгінгі таңда тіпті, жат жұртқа мекен аударған қандас бауырластарымыз әлі күнге Ахмет Байтұрсынұлының қалдырып кеткен мұрасы негізінде сауат ашып, өз-ара қарым-қатынас жасауда.

Апталдай арыс тек білім саласында тер төгіп қана қоймай, саясатқа да белсенді араласқан жан. Өзінің көрегендігінің арқасында халықтың мұңын мұңдап, жоғын жоқтап, жақсы тұрмыс кешуі үшін билікке араласып, өзінің тұщымды ойларын айта білген. Оған қоса, баспа саласына да бар жанын салып еңбек еткен. Ұлт ұстазы, мемлекеттік қайраткер, үздік журналист, халқының шынайы перзенті – Ахмет Байтұрсынұлы расымен текті туған тұлға.

Әдебиеттер тізімі

1. Байтұрсынұлы Ахмет. Алты томдық шығармалар жинағы. Оқу құралы. Алматы: «Ел - шежіре», - 2013. – 384 бет.
2. АЛАШ КӨСЕМ СӨЗІ: ТІЛ МӘСЕЛЕСІ. – Алматы: «Қазақ энциклопедиясы», 2014.
3. Сыздықова, Рәбиға. Ахмет Байтұрсынұлы [Мәтін] / Р. Сыздықова ; Қазақ ССР "Білім" қоғамы. - Алматы : Қазақ ССР "Білім" қоғамы, 1990. - 49, [3] б.
4. Оспанұлы Серікбай, Ахмет өскен ақындық орта: Көмекші оқу құралы. – Қостанай:Шапақ, 2004. – 204 бет.
5. Байтұрсынұлы А. Қазақша оқу жайынан //Қазақ, 16 май, №14, 1913.Б.3.

ӘОЖ 811.512.122

ҰЛЫ ЖІБЕК ЖОЛЫ БОЙЫНДАҒЫ ОТЫРАР ӨңІРІ ТОПОНИМИЯСЫНЫҢ ЭТНОМӘДЕНИ СИПАТЫ¹⁸

*ҚҰРМАНБАЕВА Ш.Қ.,
педагогика ғылымыдарының докторы,
Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ профессоры,
ӨМІРБЕКОВА Ж.Қ., филология ғылымдарының
кандидаты, Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ доценті.
Астана қ. Қазақстан.*

Аннотация. Этнокультурная специфика топонимов Отырарского региона Великого шелкового пути.

Автор статьи представляет лингвистические доказательства о влиянии обычаев, быта, ремесла, верования духовной и материальной культуры населения Южного региона на формирование топонимов. Автор подчеркивает социально-культурное значение топонимов Южного региона, которые сохранялись на протяжении веков и до сих пор функционируют в современной топонимической системе.

В статье анализируется этнокультурная и духовная специфика топонимов Отырарского региона территории Великого Шелкового пути.

Ключевые слова: ономастика, топоним, этника, этнокультура, регион, этнопознание, обычаи, верования и др.

Annotation. Ethnocultural Specificity of Toponyms in the Otyrar Region of the Great Silk Road

The author of the article presents linguistic evidence of the influence of customs, life, crafts, beliefs of the spiritual and material culture of the local population of the Southern region on the formation of toponyms. The author emphasizes the socio-cultural significance of the toponyms of the Southern region, which have been preserved for centuries and still function in the modern toponymic system.

The article analyzes the ethno-cultural and spiritual specificity of the toponyms of the Otyrar region

¹⁸ Мақала BR10965370 «Ұлы Жібек жолы бойындағы тарихи топонимдерді ғылымдар тоғысында зерделеу» атты ҚР БМҒ Мемлекеттік гранттық жобасы аясында дайындалды.